

DÖNÜŞEN DÜNYA DÜZENİNDE “BRICS” VE TÜRKİYE’YE ETKİSİ

Deniz İSTİKBAL

den.istikbal@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1968-0224

Şerif DİLEK

ORCID: 0000-0002-3132-6973

serifdilek@gmail.com

Merve YANARTAŞ

ORCID: 0000-0001-9676-5128

m.yanartas95@gmail.com

BRICS IN A CHANGING WORLD ORDER AND ITS EFFECT ON TURKEY

ÖZ Soğuk Savaş sonrası dünya siyasi ve ekonomi yönetiminde önemli değişimler yaşanmıştır. Özellikle küresel jeopolitiğin ağırlık merkezinin Asya-Pasifik’e kaymakta olduğu bir süreçte BRICS oluşumu değişen dünya ekonomik ve siyasi yapısına paralel olarak etkisini artırma arayışını sürdürmektedir. Bu süreçte ABD tarafından oluşturulan ekonomik sistemin yine ABD eliyle yıpratılması BRICS’in öneminin daha fazla artmasını sağlarken, yıllardan beri devam eden BRICS ülkelerinin ekonomik olarak yükselişi yeni uluslararası finansal kuruluşların kurulmasına yol açmaktadır. Böylesi bir ortamda BRICS tarzı daha kompakt yapılar küresel yönetimin etkisiz kaldığı alanları doldurmaya çalışmaktadır. 2018 BRICS zirvesi bu olgunun önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı ülkeleri ile ilişkilerinde yeni bir alan açmak isteyen Türkiye ekonomik ve siyasi alternatiflerini çeşitlendirmek istemektedir. Bu makale yeni dünya düzeninde BRICS oluşumunu, dünya ekonomik ve siyasi sistemine etkisi, gelişmekte olan ülkeler açısından anlamı ve Türkiye’nin BRICS ile kurmaya çalıştığı ilişkiyi incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: BRICS, Küresel Ekonomi, Çok Kutupluluk, Asya, Türkiye

ABSTRACT

There have been significant changes in world political and economic management in the Post-Cold War period. Especially in a process where the center of gravity of global geopolitics is shifting to Asia-Pacific, BRICS continues to seek to increase its impact in parallel with the changing world economic and political structure. In this process, the deterioration of the US-led economic system by the US itself has increased the importance of the BRICS. The economic growth of BRICS countries for years also paves the way for the establishment of new international financial institutions. In such an economic environment, BRICS-style compact structures try to fill areas where global governance is ineffective. 2018 BRICS Summit is a significant indicator of this phenomenon. Turkey, a country aims to open a new field in its relations with Western countries, wants to diversify its economic and political alternatives. This study examines the BRICS formation of the new world order, its effect on the world economic and political system, its importance for the developing countries, and Turkey's attempts to establish a relationship with BRICS.

Keywords: BRICS, Global Economy, Multipolarity, Asia, Turkey

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi

Received: 19.10. 2018

Kabul Tarihi

Accepted: 07.12.2018

GİRİŞ

Günümüz uluslararası sisteminde gelişmiş ülkelerin etkisi gittikçe azalırken, gelişmekte olan ülkelerin ağırlığı ve gücü giderek artmaktadır. 2008 Küresel Finans Krizi sonrasında gelişmiş ülkelerin büyüme hızlarının düşüş kaydetmesine karşılık gelişmekte olan ülkeler hem dünya üretimindeki paylarını artırmış hem de küresel ekonomide daha fazla etkili olmaya başlamıştır. Krizin etkisinin azalmasıyla birlikte gelişmiş ülkeler küresel yönetimde daha kapsayıcı olma ve küresel ekonomik istikrara yönelik reformları hayata geçirme konularında isteksiz ve ilgisiz davranmaktadır. Oluşan bu yeni konjonktür BRICS gibi yapıların daha fazla önem kazanmasına neden olmaktadır. Bu oluşum gelişmekte olan ülkeler için de uluslararası sistemde daha fazla söz sahibi olmak ve temsil güçlerini artırmak için G20 gibi platformlarda etkili olmaya çalışmaktadır. Ancak, gelişmiş ülkelerin takındıkları statükocu tavırları G20 gibi platformları işlevsiz kılmaya başlamıştır (Gür, 2015:3). BRICS oluşumunun temel hedeflerinden biri haline gelen ABD hegemonyasına karşı bir blok olarak hareket etmek her geçen gün daha da güçlü bir olgu haline gelmektedir. BRICS üyesi ülkelerin kendi aralarında işbirliğini geliştirme noktasında ve ekonomik/siyasi/demografik yapıları ile birlikte küresel siyasete bakışları arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda BRICS henüz tam olarak kurumsallaşmamış bir yapı olarak karşımıza çıksa da; BRICS oluşumu ABD hegemonyasının zayıflamaya başladığı bu süreçte ortaya çıkan uluslararası boşluğu doldurmaya çalışmaktadır (Gladun, 2018:171). Bu konuda yapılan çalışmalar oluşumun küresel sistemin geleceğini şekillendirecek gerçekçi bir birlikteliği yansıtmadığını dile getirmektedir (Ünay ve Kayıkçı, 2013:259-283). Ancak burada dikkat çeken nokta BRICS oluşumunun kuruluşundan itibaren ABD hegemonyasına karşı kurulmaya çalışılan ekonomik ve siyasi blok, sistemde radikal sayılabilecek değişikliklerden ziyade sistemdeki eşitsizlikleri değiştirme üzerine odaklanmaktadır. Kişisel gelir ve gelir dağılımı açısından ekonomik olarak daha çok yolu olan BRICS ülkeleri mevcut sistemdeki değişiklik isteklerini daha yüksek bir eleştirel dozda seslendirirken bir diğer taraftan da kendi ekonomik yapılarını geliştirmeye çalışmaktadır. Özellikle 2008 küresel finans krizi sonrası uluslararası finans ve para sisteminde meydana gelen değişiklikler ve Batılı ülkelerin artık dünyanın itici ekonomik gücü olmadığı algısı güçlenmiştir.

Küresel bir rekabet anlayışından ziyade BRICS oluşumu sistemdeki eşitsizlikleri değiştirmek isterken, Çin ve ABD özelinde oluşan rekabet ve uzlaşma bugün kendini ticaret savaşları olarak göstermektedir. Dünya genelinde ve gelişmekte olan piyasalarda kendini daha sert bir şekilde hissettiren ticaret savaşları daha çok Çin'e karşı uygulansa da bütün dünyayı etkisi altına almaktadır. Sovyetler Birliğinin yıkılmasının ardından tek kutuplu olarak adlandırılan yeni dünya sistemi artık çok kutuplu olarak adlandırılmakta ve BRICS gibi oluşumlar çok kutuplu olarak evrilen dünya ekonomik ve siyasi sisteminde alternatif bir güç merkezi olarak kendini göstermektedir (Ünay ve Kayıkçı, 2013:259-262). BRICS ülkeleri yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında hissedilir bir ekonomik kalkınma ivmesi yakalamıştır. Bu süreçte kurdukları BRICS Kalkınma Bankası ile hem Dünya Bankası hem de IMF benzeri bir uluslararası finans kurumu işlevinin yürütülmesi için önemli bir adım atmışlardır. Kendi içinde kurumsallaşma yoluna giren BRICS gerçekleştirdiği işbirliği yoluyla hem uluslararası sisteme daha fazla etki etme hem de küresel finans düzenine alternatif oluşturma arayışındadır (Zhongying and Ruiping, 2013:140-141). BRICS ülkeleri bu yeni çok kutuplu dünya düzeninde gelişmiş ve zengin devletlere daha az bağımlı yeni bir ekonomik düzen oluşturma gayretini sürdürmektedirler (Wounters ve Kerckhoven, 2018:65). Bu çalışmada BRICS oluşumunun ortaya çıkışı, daha önce gerçekleşen zirvelerde yaşananlar, Johannesburg'ta onuncusu düzenlenen BRICS Liderler Zirvesi gündemindeki tartışmalar ve gelecek perspektifleri ele alınmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin yürüttüğü diplomasi bağlamında daha adil ve eşit

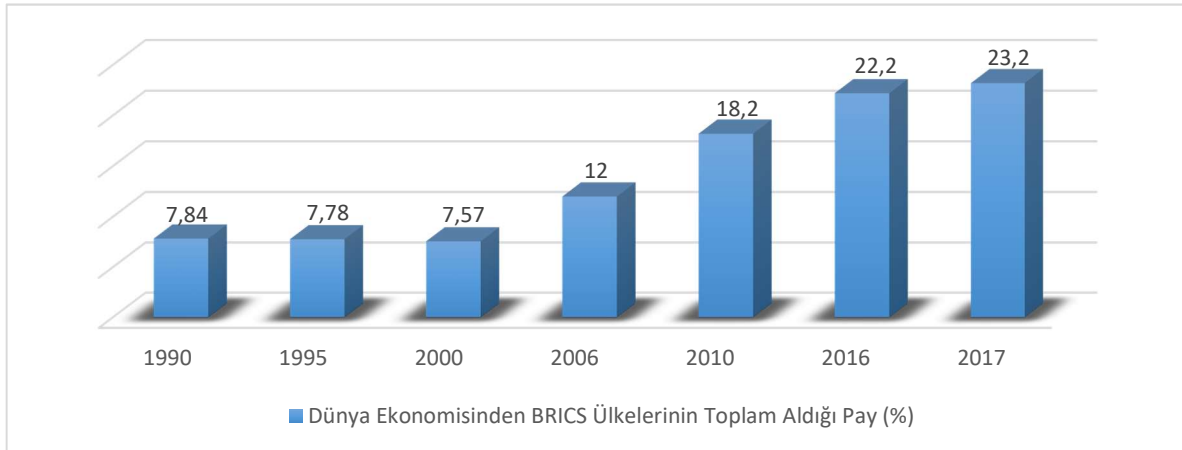
bir uluslararası finansal ve ekonomik düzenin tesis edilmesi amacıyla BRICS ülkeleriyle kurmaya çalıştığı ilişkiler anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu çerçevede gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin kalkınması yolunda önemli bir güç odağı olmaya aday olan BRICS oluşumunun uluslararası sistemin dönüşümü açısından önemi analiz edilmektedir.

BRICS'in Kuruluşu, Gelişimi ve Dünyadaki Konumu

2001 yılında Goldman Sachs iktisatçısı Jim O'Neill tarafından Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin (BRIC) "yükselen ekonomiler" şeklinde tanımlanmış ancak uluslararası sistemde yeni bir denge unsuru olarak işbirliğine gidecekleri düşünülmemiştir. Bu ülkelere Güney Afrika'nın dâhil olmasıyla birlikte BRICS adını alan bu oluşum günümüzde gelişmiş ülkeler tarafından yakından takip edilmektedir (Abdenur, 2016:110). Bu yeni oluşum zamanla bir işbirliği mekanizması tesis etme arayışına yönelmiştir. Küresel ekonomik sistemde daha adil ve eşit koşulların hâkim olduğu bir rekabet ortamının sağlanmasını hedefleyen oluşumun temel talebi, kendi aralarında işbirliğini güçlendirmenin yanında ABD merkezli tek kutuplu siyasi ve ekonomik düzenin artık sürdürülebilir olmadığı ve kendilerinin de uluslararası siyasi ve ekonomik yönetimde söz hakkı olduğudur.

BRICS oluşumu; 2008 küresel finans krizi sonrası gelişmekte olan ülkeler çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulması yolunda Batılı ülkelerin ekonomik hegemonyasına karşı işbirliği platformunun ötesinde bir heyecan oluşturmuştur. Asya ülkelerinin ağırlıkta olduğu yeni bir alternatif blok olarak görülen BRICS kalkınmakta olan ülkeler için daha adil bir dünya düzeni beklentisi oluşturmaktadır. Bu beklentilerle 2006 yılının Eylül ayında daha kapsamlı bir işbirliği için öncelikle BRIC ülkeleri olarak adlandırılan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ülkelerinin Dışişleri Bakanlarının gözetiminde ilk toplantı gerçekleştirilmiştir. 2009 yılından itibaren düzenli olarak ekonomik ve siyasi alanda daha güçlü bir işbirliği için bir araya gelmiş; 2011 yılında Güney Afrika'nın da katılması ile birlikte bugünkü halini alan BRICS oluşumu kapsamlı siyasi ve ekonomik altyapısı ile değişen dünya sistemini etkilemeye çalışmaktadır (BMFA ve IAER, 2018 ve 2014).

Grafik 1. BRICS Ülkelerinin Dünya Ekonomisindeki Yeri (1990-2017)

Kaynak: Dünya Bankası

Grafik 1'de BRICS ülkelerinin toplam olarak dünya ekonomisinden aldığı yüzdelik pay yıllara göre verilmiştir. Bu bağlamda dünya ekonomisindeki ağırlığını gün geçtikçe artıran BRICS'in gelecek yıllarda adından daha fazla söz ettireceği düşünülmektedir. Dolayısıyla geçmiş yıllara nazaran ekonomik etkinliğini ve potansiyelini

artıran BRICS ülkelerinin gelecek yıllarda hem siyasi hem de ekonomik arenada daha fazla söz sahibi olması beklenmektedir. 2017 yılı rakamlarına göre dünya nüfusunun yüzde 42'sini ve küresel ekonominin yüzde 23'ünden fazlasını oluşturan BRICS ülkeleri aynı zamanda G20'ye üye olmaları hasebiyle küresel düzeyde güç denkleminin kuzeyden güneye kaydığına da önemli bir göstergesidir. BRICS oluşumunun aynı zamanda geri kalmış ve gelişmekte olan ülkeler ile oluşturmak istediği işbirliği ortamı düşünüldüğünde 2014 yılında kurulan Yeni Kalkınma Bankasının önemi ve işlevi artmaktadır. 2008 krizi sonrası dünya ekonomisindeki yavaşlamaya rağmen ekonomik büyümelerini sürdüren ve 2008-2017 yılları arasında yüzde 30'luk bir büyüme performansı sergileyen BRICS ülkeleri gelecek yıllarda da dünya ekonomik büyümesi ve refahına katkı yapacak potansiyeli içinde barındırmaktadır (Mckinley, 2018).

Tablo 1. BRICS Ülkelerinin Birbirleri Arasındaki İhracat Rakamları (Milyar Dolar) -(2016)

Ülke	Çin	Hindistan	Rusya	Brezilya	Güney Afrika	BRICS'e Toplam İhracat	Toplam İhracattaki Payı (%)
Çin	-	58,9	35,5	23,3	13,9	131,6	6,2
Hindistan	10,7	-	2,49	2,54	3,46	19,19	7,3
Rusya	30,3	4,68	-	1,92	0,32	37,22	13,0
Brezilya	36,6	3,37	2,38	-	1,42	43,77	23,6
Güney Afrika	18,6	6,09	0,47	0,36	-	25,52	34,4

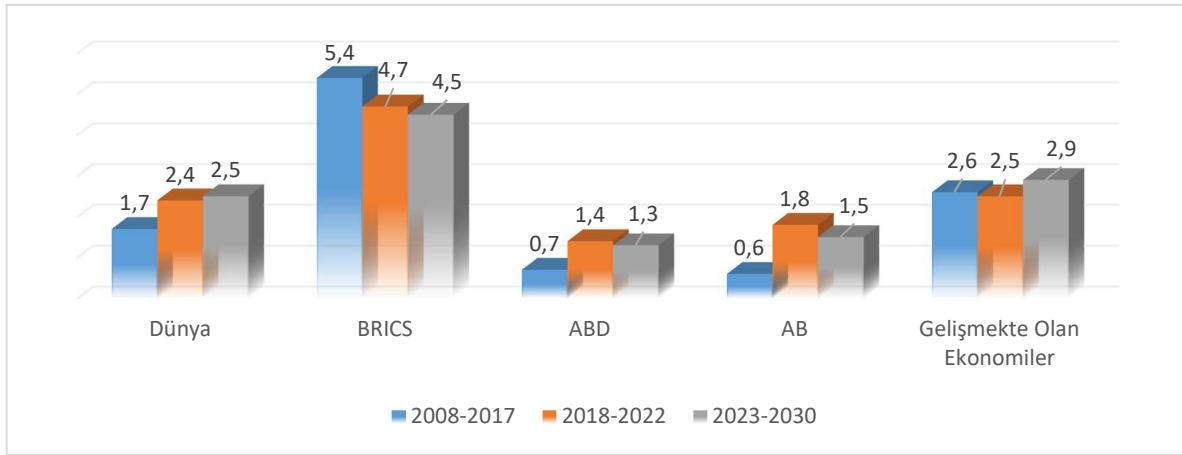
Kaynak: The Observatory of Economic Complexity (OEC), Dünya Bankası, IMF ve The World Integrated Trade Solution (WITS)

Tablo 1'de 2016 yılına göre BRICS ülkelerinin birbirleri arasındaki ihracat rakamları görülmektedir. Bu bağlamda geçmiş yıllara nazaran kendi aralarındaki ticaret hacimlerini artırma eğilimini sürdüren (EIBI, 2016: 24-30) bu ülkeler içinden Güney Afrika ve Brezilya'nın önemli ticaret partnerleri BRICS ülkeleri arasında yer almaktadır. Mevcut dünya düzeni, yaşanan ekonomik dönüşüm neticesinde çatırdamaya başlamış ancak henüz bir "değişim" gerçekleşmemiştir. Bakıldığında 2. Dünya Savaşı sonrasında ABD ekonomisinin dünya ekonomisindeki dörtte birlik payı (yüzde 25 seviyelerinden) bugün yüzde 16'ya kadar düşmüştür. Dolayısıyla yirminci yüzyılda küresel hegemonik güç olarak ortaya çıkan ABD'nin hegemonyası zayıflasa da halen devam etmektedir. Bunun karşısında dünya ekonomik ekseninin hızlı bir şekilde Asya'ya kaymakta olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle son yıllarda ABD'nin izlediği korumacı politikalar küresel sistemden izolasyon sürecini hızlandırmaktadır. Bu süreçte Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya, Türkiye, Meksika ve Endonezya gibi ülkelerin jeopolitik konumları, yükselen ekonomik ve siyasi güçleriyle artan nüfuzları dikkat çekmektedir. Finans, ekonomi, teknoloji, sağlık ve güvenlik gibi alanlarda üye ülkeler arasındaki işbirliğini artırmayı amaç edinen BRICS "Yükselen Güney" olarak anılmaktadır (Zhoa, 2016:19). "Gelişmiş Kuzey" olarak adlandırılan ABD ve Batı ülkelerine karşı daha fazla işbirliği ve kendini güçlü bir oluşum olarak kabul ettirme isteğini de içinde barındıran BRICS; IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kurumlarında daha fazla söz sahibi olmayı ve adaletsiz yapıların reform edilmesini talep etmektedir (Chang, Chu ve Hu, 2018:2473).

Bu isteklere bağlı olarak 2016 yılında yapılan IMF ve Dünya Bankası reformları mevcut BRICS ülkelerinin temsil kotalarını artırmış ancak gerektiği ölçüde temsil şansı sağlamamıştır (Dal, 2018). Yükselen piyasa ekonomilerinin küresel ekonomik sistemde giderek daha fazla etkili olmaları yeni ekonomik aktörleri

(oluşumları) ortaya çıkarmaktadır. 1970’lerden itibaren gelişmiş ülkelerin ekonomik büyüme performansı gelişmekte olan ülkelere göre daha kötü durumdadır. Ancak Neo-liberalizmin yükselişe geçtiği 1980’li yıllarda yaşanan finansal krizler neticesinde gelişmekte olan ülkeler ekonomik olarak daha negatif bir performans sergilemiştir. Söz konusu ülkelerin yaşadığı bu olumsuzluklar yeni dünya düzeni içinde normal değildir. Buna rağmen neo-liberal politikaların kısacında kalkınmacı politikalar izleyen gelişmekte olan ülkeler tekrar toparlanmış ve yüksek büyüme oranlarıyla dikkat çekmişlerdir. Küresel ekonomik sistemde güçlerini gittikçe artıran yükselen piyasaların yakın bir zamanda gelişmiş ülkeleri geride bırakabileceği tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) bakımından Çin 2011’de ABD’yi geçerek dünyanın en büyük ekonomisi olmuştur. Ayrıca 2028’de piyasa kuruna göre Çin’in dünyanın en büyük ekonomisi olacağı öngörülmektedir. Nitekim yapılan gelecek projeksiyonlarında BRICS ülkelerinin G7 ülkelerini büyüklük olarak geçeceği hesaplanmaktadır (Hawksworth, 2015; Chan, 2017). Bu bulgulara göre BRICS açısından daha adil bir ekonomik sistem söylemi, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri temsil etme isteği daha fazla önem kazanmaktadır.

Grafik 2. Satın Alma Gücü Paritesi Bakımından Ekonomik Büyüme Oranları (%) ve BRICS Ülkeleri (2008-2030)

Kaynak: Institute for New Economic Thinking

Grafik 2’de BRICS ülkeleri ile diğer ülkelerin 2008-2030 yılları arasında SAGP bakımından ekonomik büyüme rakamları yer almaktadır. ABD ve AB’nin 2008-2017 yılları arasında yüzde 0,7 ve yüzde 0,6 oranlarındaki ekonomik büyümeleri karşısında BRICS ülkelerinin yüzde 5,4 büyüme oranı kaydettiği görülmektedir. Önümüzdeki yıllar içinde gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ağırlıklarının artış göstereceği beklenmektedir. 2017 yılı rakamlarına göre dünya nüfusunun yüzde 42’sini ve küresel ekonominin yüzde 23’ünden fazlasını oluşturan BRICS ülkeleri aynı zamanda G20’ye üye olmaları hasebiyle küresel güç denkleminde gelişmekte olan ülkelerin yükselişinin önemli bir göstergesidir. Ancak 2008 krizi sonrası dünya ekonomisindeki yavaşlamayla birlikte Brezilya ve Rusya ekonomisi bu yıllar arasında iki kere negatif büyüme oranları kaydetmiştir. Her ülkede olduğu gibi bu ülkelerin de ekonomik anlamda çeşitli sorunları olduğu bir gerçektir. Ancak yine de bu ülkelerin siyasi ve ekonomik potansiyelleri oldukça yüksektir. Zira 2008-2017 yılları arasında ekonomik büyüklük olarak yüzde 30’luk bir büyüme performansı sergileyen BRICS ülkeleri gelecek yıllarda da dünya ekonomik büyümesi ve refahına katkı yapacak potansiyeli içinde barındırmaktadır (McKinley, 2018).

GEÇMİŞ BRICS ZİRVELERİ VE DEĞİŞİM RÜZGÂRI

Japonya’da 9 Temmuz 2008 tarihinde düzenlenen G8 Zirvesi sonrası bir araya gelen Hindistan, Brezilya, Rusya ve Çin devlet başkanları 2009 yılında Rusya’da ilk BRIC zirvesini gerçekleştirmişlerdir. Bu yılın Haziran ayında gerçekleştirilen ilk zirvede gelecek zirvelerde de sıkça vurgulanacak olan “uluslararası finansal ve siyasi kuruluşlarda reform” başlığı ön plana çıkmıştır. Zirvenin diğer vurgulanan konuları ise küresel gıda güvenliği, kalkınma yardımları, iklim değişikliği, enerji güvenliği ve küresel finans krizi olmuştur. Genel olarak zirvede bir taraftan güncel konulara vurgu yapılır iken diğer taraftan gelecek yönlü bir perspektif oluşturulmaya çalışılmıştır (BC, 2018). Özellikle 2008 krizini gelişmiş ülkelere kıyasla daha az hasarla atlatan BRIC ülkeleri kriz sonrası dönemi kendi aralarındaki işbirliğini artırmak için kullanmışlardır (Flanders, 2011). İlk zirvede BRIC ülkeleri tarafından vurgulanan ekonomik kuruluşlardaki reform çağrıları gelişmekte olan ülkeler arasında da ön plana çıkmıştır. Özellikle IMF’nin oy verme işlemlerinde izlediği adil olmayan uygulamalarını dile getiren BRIC ülkeleri küresel ekonomik sistemde değişmesini istedikleri noktaları ilk zirvede vurgulamışlardır (Houlton, 2009). Nisan 2010’da Brezilya’da gerçekleştirilen 2. BRIC Zirvesi küresel ölçekte dile getirilen finansal ve ekonomik eleştirilerin daha yüksek bir sesle dile getirilmesine sahne olmuştur. İlk zirve gibi ikinci zirvede küresel krizin gölgesinde gerçekleşmiş; zirvede kriz sonrası Dünya Bankası ve IMF’deki değişim talepleri, G20 ilişkileri, iklim değişikliği, Birleşmiş Milletlerde reform talebi ve BRIC ülkeleri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi yer almıştır (BC, 2017). Uluslararası konuların yanında bölgesel ve yerel sorunlara da vurgu yapmaya başlayan BRIC, akademi ve eğitim alanlarındaki işbirliğini de artırma yoluna gitmiştir. İlk kez gerçekleştirilen BRIC İş Forumu ve BRIC Akademi Forumu yeni işbirliği alanlarının bir göstergesi olarak ortaya çıkmıştır.

Nisan 2011’de Çin’de gerçekleştirilen 3. Zirvede ekonomik refahın adil paylaşımı ana gündem maddesi haline gelmiştir. Güney Afrika’nın bu zirveye katılmasıyla oluşum BRICS halini almıştır (Stuenkel, 2010). Bu zirve, Latin Amerika, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının hepsinden temsilcilerin bir araya gelmiş olması açısından önemlidir. Afrika’nın gelecek yüzyıldaki ekonomik potansiyeli düşünüldüğünde genişleme hamlesinin stratejik bir derinlik içerdiği söylenebilir (UT, 2011). “Küresel İstikrar için Güvenlik ve Refah” adlı tema ile toplanan 4. BRICS Zirvesi Mart 2012’de Hindistan’ın başkenti Yeni Delhi’de gerçekleştirilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma ve küresel yönetişimin ayrıca vurgulandığı zirvede refahın artırılması, rekabet alanlarının BRICS ülkeleri özelinde geliştirilmesi ve küresel finans krizi sonrası yapılması gerekenler tartışılmıştır. Ortadoğu ülkeleri arasında süren çatışmalar ve Suriye’de meydana gelen iç savaşın diyalog yoluyla çözülmesi gerektiği, İran’a uygulanan uluslararası baskının hafifletilmesi ve nükleer müzakerelerin sürdürülmesi, IMF reformlarının gelişmekte olan ülkeler lehine düzenlenmesi, Arap-İsrail çatışmasının çözümlenmesi ve bağımsız bir Filistin devletinin kurulması gibi uluslararası kamuoyunu ilgilendiren konular hakkında açıklamalarda da bulunan BRICS’in bu zirve ile birlikte Ortadoğu’ya olan ilgisi dikkat çekmiştir (NDTV, 2012). 2013’teki 5. Zirvenin -oluşuma daha önce dâhil edilen- Güney Afrika’da gerçekleşmesi ve Afrika özelinde “BRICS ve Afrika - Kalkınma, Bütünleşme ve Sanayileşme için İşbirliği” teması ile toplanması ise BRICS’in Afrika kıtasına verdiği önemin açık bir göstergesi olmuştur (IMEA, 2013). Ayrıca Çin’in son yıllarda Afrika’daki daha da artan yatırımları düşünüldüğünde BRICS ülkelerinin Afrika’ya olan ilgisi daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır (The Independent, 2018). 5. Zirvede BRICS üyesi olmayan ülkelerle işbirliği ve koordinasyonun artırılması için çalışılacağına da vurgulanmış olması bu yeni oluşumun “yükselen bir güç” olarak işaret edilmesini gündeme getirmiştir.

Kapsayıcı büyüme için sürdürülebilir çözümler ana teması ile toplanan 6. BRICS Zirvesi 100 milyar dolarlık sermaye ile Yeni Kalkınma Bankası ve Koşullu İhtiyat Fonunun (Contingent Reserve Arrangement-CRA) kurulması ile sonuçlanmıştır. İhtiyat Fonu şeklinde anılan bu düzenlemeyle hedeflenen mali istikrarı güçlendirmek yoluyla mevcut uluslararası parasal ve finansal yapıdaki değişimlerde tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Özetle bu misyon “ödemeler dengesindeki kısa dönemli daralma ve baskılara karşı destek fonu” olarak tanımlanabilmektedir (Erdem, 2016:295-310). Geçmiş zirvelerde vurgulanan konulardan olan uluslararası finans kurumlarında reform yapılması çağrılarında sonuç alamayan BRICS grubu IMF ve Dünya Bankasına rakip olabilecek yeni oluşumlar kurmuştur. Kendi ihracat hamlelerini daha rahat bir şekilde yürütmek için oluşturulan İhracat Kredi ve Garanti Ajansı ekonomik işbirliğinin geliştirildiğinin önemli bir göstergesidir. Ayrıca Yeni Kalkınma Bankasının 2016-2017 yılları arasında sulama, tarım ve ulaşım alanlarında 3,4 milyar dolarlık kredi kullandırmış olması hem Dünya Bankasının uzun yıllardır süren otoritesinin sarsıldığının hem de mevcut dünya düzeninin değişim içinde olduğunun bir göstergesi niteliğindedir (NDB, 2018). Ayrıca zirvede uyuşturucu ile mücadelede ortak çalışma isteği ve Birleşmiş Milletlerde reform yapılması dileği tekrar dillendirilmiştir.

2015 yılının Temmuz ayında gerçekleştirilen 7. BRICS Zirvesinde diğer zirvelere kıyasla daha stratejik kararlar alınmıştır. “Küresel Kalkınma için Güçlü Bir Faktör” temasıyla toplanılan zirvede Avrasya Ekonomi Birliği ve Şangay İşbirliği Örgütü’ne (ŞİÖ) üye devletlerin temsilcileri de yer almıştır. Küresel yönetim, terörizm ile kapsamlı mücadele, sürdürülebilir kapsamlı büyüme, iklim değişikliği ve kültürel işbirliği alanlarında ortak çalışmalara vurgu yapılan zirvede kültürel alanda dâhil etmiştir. Zirvenin sonunda açıklanan UFA Sonuç Bildirgesinde İkinci Dünya Savaşının bitişinin 70. yılında faşizm ve anti-demokratik hareketler reddedilerek ulusların özgürlüklerine vurgu yapılmıştır. Zirvede alınan bir diğer önemli karar ise Yeni Kalkınma Bankası ve İhtiyat Fonunun hayata geçirilmesi olmuştur. BRICS Kalkınma Bankası’na Çin’in 41 milyar dolar, Rusya, Hindistan ve Brezilya’nın 18’er milyar dolar ve Güney Afrika’nın 5 milyar dolar sermaye sağladığı bilinmektedir (Gumede, 2014). Geçmiş zirvelerde olduğu gibi İran’ın nükleer programının barışçıl amaçlarla kullanıldığı vurgulanmış ve Tahran’a karşı uygulanan yaptırımların kaldırılması istenmiştir. Ukrayna’nın doğusundaki sorunlara da değinilen zirvede söz konusu sorunların ancak politik yollarla çözülebileceği ve DAEŞ gibi terör örgütlerinin en sert biçimde kınandığı da sonuç bildirgesinde yer almıştır (UT, 2014).

Ekim 2016’da Hindistan’da gerçekleştirilen 8. BRICS Zirvesi geride bırakılan yedi zirvede alınan kararların daha işlevsel hale getirildiği bir zirve olmuştur. Uzayın barışçıl kullanımı, Suriye’de barışın sağlanması, sivil nükleer enerjiye rahat ulaşım ve bunun finansmanı, Paris İklim Anlaşmasının yürürlüğe girmesi ve iklim değişikliği, uluslararası hukuka aykırı bir şekilde yapılan askeri hareketlerin ve ekonomik yaptırımların kınanması, devletlerin içişlerine karışılmaması gerektiği, IMF kotalarında gelişmekte olan ülkelere daha fazla yer verilmesi ve BM Güvenlik Konseyinde kapsamlı reform gibi farklı konular zirvede ele alınmıştır. BRICS Tarımsal Araştırma Platformunun ve BRICS Gümrük İşbirliği Komitesinin kurulması ve BRICS ülkelerinin diplomasi akademileri arasında işbirliğinin geliştirilmesi için üç farklı anlaşmanın imzalandığı zirvede işbirliği alanları genişletilmiştir (NIE, 2016). Çin öncülüğündeki BRICS ülkeleri tarafından kurulan Yeni Kalkınma Bankasına ek olarak Dünya Bankasından daha fazla sermayeye sahip olarak kurulan Asya Kalkınma Bankası ise yeni tartışmaları beraberinde getirmiştir. ABD ve gelişmiş Batı ülkelerinin etkisi altında Bretton Woods’da kurulan uluslararası finans sistemine karşı BRICS ülkelerinin Güney eksenli kalkınma-finans girişimlerine başvurması dikkat çekmektedir (Erdem, 2016:326-328). Özellikle Donald Trump’ın ABD başkanı seçildikten

sonra dünya ekonomik ve siyasi sistemindeki değişimin hızlanması ve ABD'nin Çin ve Rusya gibi yükselen güçlere alan açması BRICS gibi oluşumları daha da önemli kılmaktadır.

Eylül 2017 tarihinde Çin'de düzenlenen 9. BRICS Zirvesinde iklim değişikliği, ticari korumacılık, Kuzey Kore'nin nükleer denemeleri, e-ticaret ve siber güvenlik gibi konulara değinilmiştir. Seksen ülkenin katılım gösterdiği zirveye bin iki yüzün üzerinde iş adamı da iştirak etmiştir (Stupik, 2017). IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşlarında gerçekleştirilen reformlar ile birlikte küresel ekonomideki temsil gücü kuvvetlenen BRICS ülkeleri oluşturdukları yeni finansal kurumlarla gelişen ekonomilerini daha güçlü bir pozisyona taşımıştır. Dünya ekonomisinin beşte birinden fazlasını temsil eden BRICS ülkelerinin IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kurumlarında -2015 yılı verilerine göre- sadece yüzde 11'lik temsil payının olması oluşumun IMF'ye yönelik eleştirilerde bulunmasının haklılık payını göstermektedir. 2018 yılı rakamlarına göre bu temsil payının yüzde 14,18'e çıkarılması BRICS ülkeleri açısından bir başarı olarak görülse de halen ülkelerin ekonomik güçlerini tam olarak temsil etmemektedir (IMF, 2018). Tablo 2'de ise geçmiş BRICS zirveleri ayrıntılı olarak görülmektedir.

Tablo 2. BRICS Zirveleri

	Zirve Tarihi	Zirve Yeri	Zirve İsmi	Zirve Konusu
1.	16 Haziran 2009	Yekaterinburg Rusya	-	Küresel Finans Krizi, Küresel Kalkınma ve BRIC grubu arasında daha fazla işbirliği ve geleceği, BM Reformları, Gıda Güvenliği, G-20 Grup Toplantıları, İklim Değişikliği, Kalkınma Yardımları ve Doha Turu
2.	15-16 Nisan 2010	Brasília Brezilya	-	İran Nükleer Programı, Sürdürülebilir Kalkınma, Enerji ve Gıda Güvenliği, Bilim ve Teknoloji İşbirliği, Yeni ve Temiz Enerji Kullanımı, BM Reformları ve İklim Değişikliği
3.	14 Nisan 2011	Sanya Çin	Broad Vision, Shared Prosperity	Libya İç savaşı, Ulusal Para Birimlerinde Ticaret, BM Güvenlik Konseyi Reformu, Yeni Kalkınma Bankası Kuruluş Çalışmaları, Uluslararası Anti-Terör Yasaları, Uluslararası Finans ve Ekonomik Düzen, Güney Afrika'nın BRIC'e Katılım Çalışmaları
4.	29 Mart 2012	Yeni Delhi Hindistan	BRICS Partnership for Global Stability, Security and Prosperity	Yeni Kalkınma Bankası Mevzuatı ve Kredi Alım Kriterleri, Avrupa Borç Krizi, IMF ve Dünya Bankası Reformları, Dünya Bankası Başkan Seçimleri, Afganistan'a Yatırımların Artırılması ve İstikrar, Daha Fazla Rekabet Gücüne Sahip BRICS Ülkeleri
5.	26-27 Mart 2013	Durban Güney Afrika	BRICS and Africa: Partnership for Development, Integration and Industrialization	Altyapı Bankası Kurulma Çalışmaları, Yeni Kalkınma Bankasının Kurulması, Güney Afrika'nın Üyeliğinin Tamamlanması, BRICS ve Afrika Ülkeleri ilişkileri, İş Konseyi Think-Tank'in Kurulması
6.	14-17 Temmuz 2014	Brasilia Brezilya	Inclusive Growth: Sustainable Solutions	İhracat Kredilerinde İşbirliği, IMF Reformlarının Yetersizliği, BRICS Ülkeleri Arasında Daha fazla İşbirliği, Dünya Bankası Reform Çağruları, Siyasi Koordinasyon, Sürdürülebilir Kalkınma ve Büyüme
7.	8-9 Temmuz 2015	Ufa Rusya	BRICS Partnership - a Powerful Factor of Global Development	Yeni Kalkınma Bankasının Geliştirilmesi ve IMF Benzeri Fonun Kurulması, BRICS'e Yeni Üyelerin Kabul için Çalışmaların Yapılması, Suriye İç Savaşı, IMF ve Dünya Bankasında Reform Çağruları, UFA Deklarasyonu, Şangay İşbirliği Örgütü ve Avrasya Ekonomik Birliği
8.	15-16 Ekim 2016	Benaulim Hindistan	Building Responsive, Inclusive and Collective Solutions	Teröre Karşı İşbirliği ve Kınama, Tarım, Demiryolu ve Spor Araştırma ve Geliştirme Merkezlerinin Açılması, Tarımsal Alanda İşbirliğinin Artırılması, Fikri Mülkiyet Hakları, Küresel Yönetim, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, İnsan ve Kültür Değişim Çalışmaları
9.	3-5 Eylül 2017	Xiamen Çin	BRICS: Stronger Partnership for a Brighter Future	Güney-Güney İşbirliği, İşbirliği ve Sürdürülebilir Kalkınma, İnovasyon Yatırımları, Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Daha İyi Bir Seviyeye Çıkarılması
10	25-27 Temmuz 2018	Johannesburg Güney Afrika	BRICS in Africa: Collaboration for Inclusive Growth and Shared Prosperity in the 4th Industrial Revolution	4.Sanayi Devrimi, Sürdürülebilir Kalkınma, Refahın Eşit Paylaşımı, Suriye İç Savaşı, BRICS Barış Gücü Çalışma Grubu, BRICS Cinsiyet ve Kadın Konuları Forumunun Kurulması

Kaynak: "Previous Summits", BRICS 2018, <http://www.brics2018.org.za/previous-summits> , (Erişim Tarihi: 7 Eylül 2018).

TİCARET SAVAŞLARININ GÖLGESİNDE ONUNCU ZİRVE: YENİ EKONOMİK DÜZEN ARAYIŞI

Günümüzde uluslararası sistemdeki ekonomik istikrarsızlık ve çevresel sürdürülebilirlik sorunlarının çözümünde potansiyel rakipler ve ortaklar mevcuttur. Bu açıdan özellikle gelişmekte olan ülkeler bölgesel ve küresel ölçekte kendilerini yeniden yapılandırma sürecindedir. Küresel yönetimi yeniden şekillendirmekte olan BRICS'in yükselişi, Asya'nın yükselişini resmederken Afrika'nın kalkınma sürecini de desteklemektedir. Bu durum geleneksel güçlere ve onların neoliberal politika önerilerine alternatif olarak yeni politika alanları açmak ve küreselleşme sürecini yeniden yapılandırmak adına bir fırsat olarak görülmektedir. Bu noktada gelişmekte olan ve az gelişmiş olan ülkeler açısından çok kutuplu bir dünya düzeninin daha adil bir şekilde kurgulanması yolunda farklı oluşumların ortaya çıkması önemlidir. PWC'nin yaptığı senaryolara göre 2030 yılında satın alma gücü bakımından dünyanın en büyük ekonomileri arasında Çin birinci, Hindistan üçüncü, Rusya altıncı, Brezilya sekizinci ve Güney Afrika otuzuncu sırada yer alacaktır (PWC, 2017:23). Bu noktada önümüzdeki dönemde BRICS ülkelerinin küresel ekonomideki ağırlıkları artacaktır. Ayrıca iklim değişikliği, bölgesel güvenlik ve terörle mücadele gibi konulara öncülük etmeye çalışacakları da beklenmektedir (ST, 2018). En son olarak BRICS ülkeleri 10. Zirve toplantısını Güney Afrika'nın dönem başkanlığında ülkenin en büyük şehri olan Johannesburg'ta gerçekleştirmiştir. 2017'de Çin tarafından başlatılan BRICS Plus oluşumu Tayland, Tacikistan, Kenya, Mısır ve Meksika gibi ülkelerin 9. Zirveye katılımı ile daha kapsayıcı bir yapıya bürünmüştür. 2017'de Çin'in dönem başkanlığı çerçevesinde diyalog ortaklarını genişleten BRICS 25-27 Temmuz 2018'de düzenlenen yıllık grup toplantısında dünyanın değişik coğrafyalarında bulunan bölgesel ve küresel örgütlerin temsil yetkisine sahip ülkeleri zirveye davet ederek küresel etkinliğini artırma yoluna gitti (CIIS, 2018). Böylece 2018 yılında davet edilen ülkelerin bölgesel ve küresel örgütleri temsil kabiliyetinin daha üst düzeyde olması gelişim sürecindeki BRICS için önemli bir noktaya işaret etmiştir.

Zirvede önceki dönemlerde önemli işbirliklerinin gerçekleştirildiği alanlara yenilerinin eklenmesi ve dünya ekonomisini tehdit eden ticaret savaşlarına karşı çeşitli tedbirler alınması gündeme geldi. "Afrika'da BRICS: 4. Sanayi Devriminde Paylaşılan Refah için Ortaklık ve Kapsayıcı Büyüme" teması ile toplanan 10. Zirve'de barış gücü ile ilgili bir çalışma grubu oluşturulması, aşı araştırma merkezi, cinsiyet ve kadın forumu, ekonomik ortaklığı kapsayıcı büyüme, 4. Sanayi Devrimini daha fazla geliştirme ve turizm ortaklığı kurma gibi meselelerde önemli kararlar alındı. Bu kararlara ek olarak BRICS Plus şeklinde adlandırılan zirvenin bir bölümünde "Küresel Güney'in Refahı için Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Büyüme Sağlamak" başlığı altında BRICS üyesi olmayan ama bölgesel ve küresel açıdan farklı örgütlerin dönem başkanlıklarını yürüten ülkelerle işbirliğini geliştirmek için yeni bir oluşuma daha gidildi. Geçmiş on yıllık süreçte alınan kararların ışığında uluslararası ekonomik ve siyasi sistemde daha fazla söz sahibi olan BRICS oluşumu gelecek yıllar içinde yeni yol haritası oluşturmada da daha kapsamlı bir çalışma yürüttüğünü yapılan 10. BRICS zirvesi ile göstermiş oldu (Dal, 2018). Zirve sonrası açıklanan bir diğer karar dünyanın değişik coğrafyalarında meydana gelen iç çatışmaların sonlandırılması için yeni adımların atılması yönünde çalışılmasıdır. Özellikle BM'nin çözüm üretmediği ya da yetersiz kaldığı durumların BRICS ülkeleri tarafından doldurulması ve liderler düzeyinde dile getirilmesi oluşumun kurumsal olarak önemini ve geldiği noktayı göstermesi açısından önemlidir. Kanada'da gerçekleşen G7 Zirvesi'nde gelişmiş ülkeler siyasi ve ekonomik temelde ticaret savaşları tartışmaları ekseninde derin ayrışmalar yaşamıştır (Dilek, 2018). Benzer şekilde Arjantin'de düzenlenen G20 Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları Toplantısı'nda da bu konuda ortak bir uzlaşma oluşmamıştır. Lakin Güney Afrika'daki zirvenin sonuç bildirgesinde vurgulanan önemli noktalardan biri de küresel ticarete

meydana gelen ticaret savaşlarına karşı bir pozisyon alınmasıdır. Böylesi bir ortamda yeni bir dünya düzeninin kurulmakta olduğu günümüzde dünya ekonomik sisteminin batıdan doğuya kaydığına işaret etmektedir.

BRICS Zirvesi öncesi küresel ekonomik ve siyasi gelişmelere ek olarak Almanya’da yapılan NATO toplantısında Trump’ın diplomatik ilişkileri hiçe sayan söylemleri ABD-AB ilişkilerini gerginleştirmiş ve yine Trump’ın dayatmacı tavrı Washington ile müttefiklerinin arasını açmıştır (TNYT, 2018). Trump’ın dayattığı korumacı politikalara karşı olan gelişmiş ülkeler G7 gibi platformlardan da herhangi bir sonuç alamamaktadır. Şüphesiz Trump ABD’sine karşı Avrupa ülkeleri yeni ittifaklar ve oluşumlara daha yakın durmaya çalışacaktır. Bu arayış küresel ölçekte finansal ve ekonomik sisteme alternatif iddiası taşıyan BRICS tarzı oluşumları daha da değerli kılacaktır. Bunun yolu da BRICS ülkelerinin ticaret savaşlarına karşı ortak tavır alıp ortak uygulamalara gitmeleri, aralarındaki ticari işbirliğini genişletmeleri, doların hâkimiyetini azaltmaları gibi alanlardaki başarılarında yatmaktadır. Bu bakımdan Atlantik’in iki yakasındaki derin çatlaklar yeni güç odaklarının çıkışına alan açmaktadır. Bu süreçte BRICS, Avrasya Ekonomi Birliği ve ŞİÖ gibi benzer üyeleri içinde barındıran uluslararası kuruluş ve gruplar ise aralarındaki işbirliği alanlarını daha fazla geliştirerek Trump’ın yol açtığı uluslararası konjonktür boşluğundan yararlanmaya çalışacaklardır (Garrie, 2018).

Küresel kriz sonrası parasal genişleme yoluna giderek ekonomik aktiviteyi canlı tutan FED’in 2013’ten itibaren faiz artırma kararları almaya başlaması gelişmekte olan ülkeler için bazı riskleri gündeme getirmektedir. Faizlerin artış gösterdiği bir ortamda sermaye akımlarının yönünün gelişmekte olan ülkelere doğru dönme riski bu ülkelerin büyümelerini negatif yönlü etkilemektedir. Dünyada kredi derecelendirmenin üç oligopol kuruluşun hakimiyetinde olması ve uluslararası sermaye piyasalarında genel kabul görmesi, bu kuruluşların bir ülkenin finansal anlamda havasını değiştirebilmesine olanak sağlamaktadır. Kredi derecelendirme sektöründe baskın konumdaki Moody’s, Standard and Poor’s (S&P) ve Fitch gibi kurumlar oligopol bir piyasada¹ ideolojik amaçla sübjektif kararlar alarak özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerinde ciddi etkiler oluşturmaktadır. Türkiye ekonomisi 15 Temmuz darbe girişimi karşısında güçlü durmasına rağmen kredi derecelendirme kuruluşları henüz bir hafta bile geçmemişken aceleci bir tavırla Türkiye ile ilgili ekonomik rasyonaliteden uzak şekilde değerlendirmelerde bulunmuş ve not indirimine gitmişlerdir (Gür ve Tatlıyer, 2016:241-242). Benzer irrasyonel notlamalara maruz kalan BRICS ülkeleri 2016’da Goa 8. Zirvesinde net bir şekilde kredi derecelendirme kuruluşlarını eleştirmişlerdir. Genel olarak siyasi ve ekonomik müdahalelere maruz kalarak kriz ortamına sürüklenen yükselen piyasa ekonomileri uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarını siyasi ve manipülatif eksenli kararlarından negatif etkilenmektedir. Karşılaşılan bu siyasi ve ekonomik riskler yeni ve adil bir düzen sloganı ile yola çıkan BRICS ülkelerini uluslararası finans kurumlarına alternatif oluşturma arayışına itmektir. Oluşum üyesi ülkelerinin pek çoğu büyük kredi derecelendirme kuruluşlarının siyasi kararlar verdiğiğine inanmakta; Çin ve Rusya BRICS merkezli yeni bir derecelendirme kuruluşunun gerektiğini belirtmektedir (Gür, 2015: 20-24). G20 toplantılarında da konuşulan bu mesele için kredi derecelendirme piyasasında rekabete ihtiyaç duyulduğu ve yeni oyuncuların bu piyasa girmesi gerektiğine dair tavsiyelerde bulunulmasına rağmen henüz herhangi bir sonuç alınamamıştır. Nitekim bu konuda acı tecrübeleri halen canlılığını koruyan Türkiye’nin

¹ Dünya genelinde seksene yakın kredi derecelendirme kuruluşu olmasına karşın “Büyük Üçlü” olarak anılan S&P, Moody’s ve Fitch sektörün yüzde 95’ine yakınına kontrol etmektedir.

böylesi bir oluşuma sıcak bakılacağını Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Johannesburg'taki zirvede sarf ettiği şu sözlerden net bir şekilde anlayabiliriz:

“Adil, tarafsız yeni bir uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu oluşturulması amacıyla ayrı ayrı yürütülen çalışmalarda BRICS ve Türkiye birlikte hareket edebilir” (BusinessHT, 2018).

Öte yandan bu oluşumun küresel yönetim mimarisine getirdiği eleştiriler ile birlikte alternatif kurumlar inşa etmeye çalıştığı dikkat çekmektedir. Bu yönde BRICS'in küresel finans düzenine karşı attığı en ciddi adımlardan birisi 2013'te Dünya Bankasına benzer şekilde Yeni Kalkınma Bankası adı altında bir oluşum için ortak kanaate varılmış olmasıdır. 2014 yılında Brezilya'daki 6. BRICS Zirvesi sonucunda Fortaleza Bildirgesi'nde 100 milyar dolarlık kuruluş sermayesiyle Şangay merkezli Yeni Kalkınma Bankasının kurulacağı ve finansal krizler karşısında bir İhtiyati Rezerv Düzenlemesi üzerinde çalışıldığı açıklanmış ve Yeni Kalkınma Bankası hem Dünya Bankası hem de IMF gibi uluslararası kuruluşların işlevini yürütecek çok yönlü bir oluşum şeklinde kurulmuştur. Böylece BRICS ülkeleri alternatif bir uluslararası finansal yapının temeli sayılabilecek önemli bir adım atmıştır.

Bir diğer önemli husus küresel yönetim mimarisinin en güçlü kurumları olan Dünya Bankası ve IMF'in kuruldukları günden bu yana sürekli olarak Atlantik eksenli gelişmiş ülkeler tarafından yöneltiyor olmasıdır. Bu durum küresel sistemdeki temsil adaletsizliklerine açık bir örnek teşkil etmektedir (Stiglitz, 2002:40).² Şüphesiz bu kurumların uluslararası sistemde büyük etki sahibi olduğu, adil ve eşit olmayan şartlar altında idare edilen sistemin artık yeni aktörlere ve oluşumlara ihtiyaç duyduğu ortadadır. Bu bağlamda BRICS'in taşıdığı önem de artmaktadır (Wounters ve Kerckhoven, 2018:61). Ayrıca BM, Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşlara getirilen eleştirilere ek olarak ABD'nin izlediği serbest ticareti baltalayıcı korumacı politikalar BRICS ülkelerini daha sıkı bir işbirliğine itmektir. Netice itibarıyla 10. BRICS Zirvesi'nde alınan kararlar bu oluşan sıkıntılı süreçte daha fazla işbirliğine işaret etmekte, yeni bir finansal, ekonomik ve siyasal düzen için arayışların sürdüğünü ve önümüzdeki süreçte önemli adımların atılmasının sürpriz olmayacağını ortaya koymaktadır (Summers, 2016:24).

BRICS-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ: DIŞ POLİTİKADA ALTERNATİF VE ÇEŞİTLİLİK ARAYIŞI

Dünya ekonomisinde yaşanan dönüşüm süreciyle eş zamanlı ortaya çıkan yapısal değişiklikler ulusal ekonomilerin daha yoğun etkileşimini beraberinde getirmektedir. Dinamik ve genişleyen bir uluslararası düzen, ekonomi politik bağlamda ülkelerin dış politikalarında doğrudan etkiye sahiptir (Gilpin, 1987:116-117). Son yıllarda Türk dış politikası dinamik bir değişiklik içerisindedir. Özellikle bölgesel meselelerde ve küresel sorunlarda daha aktif rol oynayan Türkiye'nin bazı temel meselelerde (Filistin meselesi, Arap Baharıyla birlikte Mısır, Suriye iç savaşı, Katar krizi, İran ve Rusya ile kurulan ilişkiler gibi) aktif bir rol üstlenmesi dış politikada izlediği aktivizmini göstermektedir. Türkiye'nin dış politikası bu süreçte iki temel çerçeve üzerinde şekillenmektedir ki bunlardan ilki proaktif dış politika anlayışı, ikinci ise diplomaside çok boyutluluk ilkeleridir (Dinç ve Yetim, 2011: 236-238). Türkiye, açıktır ki, yükselen güçlerden biri olma çabasıdadır ve bu sebepten dolayı bölgesinde aktif rol üstlenmektedir. Türkiye'nin BRICS ülkeleri ile geniş

² Stiglitz, IMF ve diğer ekonomik kuruluşlardaki kararların bu ülkelerdeki ticari ve finansal çıkarlar tarafından şekillendiğini belirtmektedir. IMF ve Dünya Bankasının aldıkları kararlar ve hayata geçirdikleri uygulamalar dâhil tüm faaliyetleri(verdikleri kredilerinin hepsi de dâhil olmak üzere) gelişmekte olan ülkeleri ilgilendirmesine rağmen bu kuruluşlar gelişmiş ülkelerin temsilcileri tarafından yönetilmektedir. Bu adaletsizliği vurgulayan Stiglitz; oluşan bir gelenek gereği de Dünya Bankasının başkanının her zaman Amerikalı, IMF'nin başkanının da daima Avrupalı olduğunu çarpıcı bir şekilde aktarmaktadır.

paydada buluşması siyasi ve ekonomik olarak bir fırsata dönüştürülebilir. Yakın gelecekte BRICS'in ekonomik gücünün Batılı ülkelerin toplam ekonomik gücünü geçeceği tezi göz önüne alındığında yükselen bir güç olarak Türkiye'nin bu gruba katılımı hem ekonomik çeşitliliği artırıp alternatif imkânlar bulma hem de orta ölçekli bölgesel bir güç olarak büyük bir kazanım elde etme imkânı sağlayabilir.

Türkiye dış politikasında eksen kayması denilen derin bir değişimden ziyade, dış politikada gerilen fay hatlarına alternatif oluşturacak bir arayış söz konusudur. Böylesi bir arayışın neticesinde Türkiye, ekonomik olarak yükselen güçlerle ilgilenme durumunda olmalı ve potansiyel işbirliklerinden yararlanma imkânı elde etmelidir. Türkiye'nin dış politikada sağlamaya çalıştığı çeşitliliği hızla değişen bölgesel dinamiklerle bağlantılı olarak pragmatik, esnek ve uyarlanabilir bir dış politika çizgisi şeklinde okumak daha doğrudur. Bu bakımdan Türkiye'nin uluslararası kalkınma ve işbirliği içindeki konumu da son yıllarda önemli dönüşümlere uğramıştır. Yerel ve bölgesel dinamikler kapsamında küresel sürdürülebilir kalkınmayı destekleme amacıyla uluslararası alandaki rolünü dinamik ve değişime açık bir aktör olarak ortaya koymaktadır (TCDB, 2018). Her ne kadar oluşum üyesi ülkelerin ekonomik yapıları birbirinden farklılık gösterse de yeni bir işbirliğinin farklı alanlarda meyve vermesi mümkündür. Oluşum üyesi ülkelerin ortak noktası olarak hızlı büyüme oranları kaydetmelerine rağmen ekonomik yapıların birbirinden farklı olması homojen bir grup olmadıklarını düşündürmektedir. Çin'in ihracat odaklı yapısı, Hindistan'ın bilgi iletişim ağırlıklı hizmetler sektörü, Brezilya, Rusya ve Güney Afrika'nın hammadde ihracatı ve doğal kaynak bolluğuna dayanan ekonomileri ve farklı siyasal yapı-hedefleri ortak bir tutum almalarını bazı alanlarda güçleştirebilir. Yine de ABD Başkanı Trump'ın kendi müttefikleri ile çatıştığı ve ticaret savaşlarının fitilini ateşleyerek ilişkileri bozduğu bir ortamda BRICS'in başarılı olma şansı artmaktadır. Zira Trump'ın başlattığı ticaret savaşları BRICS ülkelerini ekonomik olarak daha da yakınlaştırmakta ve işbirliği alanlarını teşvik etmektedir.

Küresel finans ve ekonomide söz sahibi olmak isteyen oluşumun en büyük imtihanı ABD'ye karşı ne kadar sağlam durabilecekleriyle ilgilidir. BRICS ülkelerinin en güçlü ve ortak özelliği ekonomilerinde sahip oldukları hızlı büyüme, yüksek dinamizm ve artan nüfuslarıdır. Dolayısıyla oluşum üyesi ülkelerin ortak çıkar ve ortak tehditler üzerinden belli ekonomi-politik kararlar etrafında kümelenme ve kenetlenmeleri söz konusu olabilir. Bu durum Türkiye açısından da değerlendirilebilir ki oluşan bu konjonktür Dünya Bankası yerine BRICS Kalkınma Bankası'nın kurulması ve bunun aynı zamanda IMF'nin işlevini de yerine getirmesi gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu finansmanı karşılama noktasında önemlidir. BRICS'in etkinlik düzeyi birbirleriyle daha fazla doğrudan dış yatırımlar gerçekleştirmeleri, kısa vadeli sermaye akımlarında birbirlerine destek olmaları, büyük çaplı ortak projelere girişmeleri ve teknoloji/bilgi paylaşımında bulunmalarına bağlı olacaktır. Türkiye, bu yılki Güney Afrika Zirvesi'ne İslam İşbirliği Teşkilatı dönem başkanı olarak katılarak BRICS ile arasında ilk kurumsal ilişkiyi kurmuştur. Türkiye ile BRICS arasındaki ortak nokta küresel finans ve ekonomik sisteme meydan okuyucu tavrıdır. Bu açıdan hem Türkiye hem de BRICS ülkeleri uluslararası sistemin küresel yönetim örgütlerinin reform edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Dal, 2018). Türkiye'nin son yıllarda uluslararası finansal, ekonomik ve siyasal sisteme getirdiği eleştirilerin benzerlerini BRICS ülkeleri de getirmektedir. Özellikle daha fazla işbirliğine vurgu yapan ve grup olarak hareket edildiğinde uluslararası sistemdeki değişimlere daha fazla etki edebilen BRICS'e Türkiye'nin de katılımı her iki taraf için faydalı olacaktır.

SONUÇ

Gelişmiş ülkelerin küresel yönetim yolunda yapılacak reformlar konusundaki isteksizliği ve statükocu tavrı geliştirmekte olan ülkeleri farklı arayışlar oluşturmaya itmektir. Küresel ekonomik sorunlara kendi

perspektifinden bakıldığında gelişmekte olan ülkeler BRICS oluşumu ile çok kutuplu dünya düzeninde yeni bir güç odağı olma iddiasındadır. Küresel sistemde ortaya çıkan boşluğu fırsata çevirmek isteyen bu oluşumun, kurumsallaşma çabaları da sürmektedir. Küresel kriz sonrası gelişmekte olan ülkeler çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulması yolunda gelişmiş ülkelerin ekonomik hegemonyasına karşı işbirliği platformunun ötesinde bir heyecan yaratmıştır. Asya ülkelerinin ağırlıkta olduğu yeni bir alternatif blok olarak görülen BRICS kalkınmakta olan ülkeler için daha adil bir dünya düzeni beklentisi oluşturmaktadır. ABD başkanı Trump'ın ticaret savaşlarını Çin üzerinden başlatması ve Rusya ile yaşanan gerilimli ilişkiler BRICS açısından daha kapsamlı bir işbirliği için önemli fırsat alanları sunmaktadır. Bu kapsamda şeffaf ve çok taraflı ticaret sisteminin desteklenmesi ve dünyanın farklı bölgelerinde devam eden çatışmaların sonlandırılması çağrısı ile son bulan 10. BRICS Liderler Zirvesi küresel finans ve ekonomide gelişmekte olan ülkelerin etkisini gündeme taşımıştır. Serbest ticaret ve çok taraflı ekonomik ilişkilerin bugün büyük zorluklarla karşılaştığı, bu sorunların şeffaflık ve karşılıklı diyalog yoluyla çözülmesi gerektiği açıklanan sonuç bildirgesinde yer almıştır. Ayrıca, BRICS ülkeleri enerji ve tarım gibi alanlarla da yeni işbirliklerinin yapılması gerektiği konusunda mutabakat sağlamıştır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika başta olmak üzere dünyanın farklı bölgelerinde devam eden çatışmaların sona erdirilmesi ve Filistin-İsrail, Yemen ve Suriye çatışma alanlarının daha fazla derinleşmesinin önlenmesi gerektiği de sonuç bildirgesinde yer almıştır. Bildirgede ayrıca enerji alanındaki işbirliğinin geliştirilmesi ve oluşum üyesi ülkelerin enerji güvenliğinin temin edildiği bir ortamın önemi vurgulanmıştır.

Değişen ve dönüşüm içinde olan küresel ekonomik ve siyasi yapı içinde önemli bir yer edineceği belli olan BRICS gibi oluşumlarda Türkiye'nin daha adil, kapsamlı ve eşit bir ortaklık ilişkisi çerçevesinde yer alması faydalı olacaktır. Türkiye'nin ABD ve AB tarafından siyasi ve ekonomik müdahaleler karşısında manevra alanı kazanmasında BRICS, Avrasya Ekonomi Birliği ve ŞiÖ tarzı oluşumlar önemlidir. Ancak BRICS'in etkinliği birbirleriyle daha fazla doğrudan dış yatırımlar gerçekleştirmeleri, kısa vadeli sermaye akımlarında birbirlerine destek olmaları, büyük çaplı ortak projelere girmeleri, teknoloji ve bilgi paylaşımında bulunmaları konularında sağlayacakları uyum kapasitelerini geliştirmelerine bağlı olacaktır. Sonuç olarak zirve sonrası alınan kararların dünya siyasetine yansımalarının kısa ve uzun vadede olumlu olacağı ve gelişmekte olan ülkeler açısından daha fazla işbirliğinin öne çıktığı bir sürecin yaşandığı göze çarpmaktadır. Özellikle Türkiye açısından Batı ülkeleri ile ilişkilerini daha eşit düzeyde sürdürme arayışında BRICS gibi oluşumlarla işbirliğini artırması büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- "8th BRICS Summit: Terrorism, Economic Cooperation to Dominate Agenda", (2016). New Indian Express, 15 Ekim.
- "BRICS 10th Summit: Here's What The Five Countries Are Looking For", (2018), Sunday Times, 26 Temmuz.
- "BRICS Liderler Zirvesi Sona Erdi", (2017). Sputnik Türkiye, 5 Eylül.
- "Chinese Investment in Africa could Create National Economies 'Entirely Dependent on China', Say Experts", (2018). The Independent, 15 Mayıs.
- "Erdoğan'dan BRICS'e Derecelendirme Kuruluşu Önerisi", (2018). BusinessHT, 27 Temmuz.
- "Kredi Derecelendirme Kuruluşları", 2016'da Türkiye", (2016). SETA Yayınları.
- "NATO Summit Live Updates: Trump Pushes Allies to Increase Spending", (2018). The New York Times, 11 Temmuz.

- Abdenur, A. (2016). "Rising Powers and International Security: the BRICS and the Syrian Conflict", *Rising Powers Quarterly*, 1(1), s. 109-133.
- Brazil Ministry of Foreign Affairs (BMFA), (2018). "Information About BRICS", <http://brics.itamaraty.gov.br/about-brics/information-about-brics> , (28.07.2018).
- BRICS 2017 China, (2017). "Brief Introduction of Previous BRICS Summits", <https://www.brics2017.org/English/AboutBRICS/previousSummits/> , (1.08.2018).
- BRICS 2018, (2018). "Previous Summits", <http://www.brics2018.org.za/previous-summits> , (7.09.2018).
- Chang, M., Hu, J. ve Chu, H. (2018). "Resource Efficiency and Productivity Changes in the G7 and BRICS Nations" *Pol. J. Environ. Studies*, 27(6), s. 2463-2474.
- China Institute of International Studies, (2018). "The BRICS Mechanism: Growing in Maturity", http://www.ciis.org.cn/english/2018-01/02/content_40128382.htm , (28.07.2018).
- Dal, E. (2018), "10. Güney Afrika BRICS Zirvesi, BRICS Plus ve Türkiye" *Anadolu Ajansı*, 26 Temmuz.
- Dilek, Ş. (2018). "The Rise of Asia Against the Weakened Western Alliance", *The New Turkey*, 28 June.
- Dinç, C. ve Yetim, M. (2011). *Türk Dış Politikasında Eksen Kayması Tartışması, Ortadoğu'ya Açılım, Gazze ve İran Konularına Diplomasi ve Köşe Yazarlarının Bakışı*, (Ed.) Erol, M. *Türk Dış Politikasında Strateji Arayışları*, Barış Kitapevi, Ankara.
- Erdem, M. (2016). "BRICS Koşullu İhtiyat-Fonu Düzenlemesi: Hukuksal ve Kurumsal İnceleme", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), s. 295-350.
- Export-Import Bank of India, (2016) "Intra-BRICS Trade: An Indian Perspective", <https://www.eximbankindia.in/Assets/Dynamic/PDF/Publication-Resources/ResearchPapers/80file.pdf> , (13.10.2018).
- Flanders, S. (2011). "The Global Financial Crisis and The BRICS", *BBC*, 21 Kasım.
- Garrie, A. (2018). "The Shanghai Cooperation Organisation and BRICS Should Combine to Form a Single Cohesive Group", <https://www.eurasiafuture.com/2018/06/07/the-shanghai-cooperation-organisation-and-brics-should-combine-to-form-a-single-cohesive-group/> , (30.07.2018).
- Gilpin, R. (1987). *The Polical Economy of International Relations*, Rinceton University Press, New Jersey.
- Gladun, E. (2018). "The BRICS: A Major Participant in the Multipolar World Order", *5 BRICS Law Journal*, 5(1), s.169-177.
- Gumede, W. (2014). "The Brics Development Bank can Release Africa from World Bank Tyranny", *The Guardian*, 17 Temmuz.
- Gür, N. (2015). "G20 ve Küresel Finans Yönetişimi", *SETA Analiz*, Sayı: 129,
- Hawthorn, J. ve Chan, D. (2015), "The World in 2050 Will The Shift in Global Economic Power Continue", *PWC*, Londra.
- Houlton, S. (2009). "First BRIC Summit Concludes", *DW*, 16 Haziran .
- IMF, (2018). "IMF Members Quotas and Voting Power, and IMF Board of Governors", <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx> , (1.09.2018).

- India Ministry of External Affairs (IMEA), (2013). “5th BRICS Summit - eThekwini Declaration and Action Plan”, <http://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/21482> , (1.08.2018).
- IPEA, (2014). “Learn About BRICS”, <http://www.ipea.gov.br/forumbrics/en/learn-about-brics.html> , (28.07.2018).
- Mckinley, T. (2018). “BRICS to Play a Leading Role in Driving Future Global Economic Growth”, <https://www.ineteconomics.org/perspectives/blog/brics-to-play-a-leading-role-in-driving-future-global-economic-growth> , (28.07.2018).
- NDTV, (2018). “Highlights of Fourth BRICS Summit”, <https://www.ndtv.com/business/highlights-of-fourth-brics-summit-300845> , (1.08.2018).
- New Development Bank (NDB), (2018). “About Us”, <https://www.ndb.int/about-us/essence/history/>, (1.08.2018).
- PWC, (2017). “The Long View How Will The Global Economic Order Change by 2050”, <https://www.pwc.com/gx/en/world-2050/assets/pwc-world-in-2050-summary-report-feb-2017.pdf> , (18.07.2018).
- Stiglitz, E.J. (2002). “Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı”, (Çev. Arzu Taşçıoğlu-Deniz Vural), Plan B Yayınları, İstanbul.
- Stuenkel, O. (2010). “Looking Back: The 2nd BRIC Summit in Brasília in 2010”, <http://www.postwesternworld.com/2014/06/15/looking-summit-brasilgia/> , (18.07.2018).
- Summers, T. (2016). “Thinking Inside the Box: China and Global/ Regional Governances” *Rising Powers Quarterly*, 1(1), s. 23-31.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, (2018). “Türkiye’nin Kalkınma İşbirliği: Genel Özellikleri Ve En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yaklaşımı”, <http://www.mfa.gov.tr/turkiyenin-kalkinma-isbirligi.tr.mfa> , (29.07.2018).
- University of Toronto, (2011). “Sanya Declaration”, <http://www.brics.utoronto.ca/docs/110414-leaders.html> , (1.08.2018).
- University of Toronto, (2014). “VII BRICS Summit Ufa Declaration”, http://www.brics.utoronto.ca/docs/150709-ufa-declaration_en.pdf, (1.09.2018).
- Ünay, S. ve Kayıkçı, F. (2013). “Çok-Kutuplu Küresel Ekonomik Düzen ve BRICS: Kriz sonrası Ekonomik Dönüşüm”, (Ed.) Şenses, F., Öniş, Z. Ve Bakır, C., Ülke Deneyimleri Işığında Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Wouters, J. ve Kerckhoven, S. (2018). “A European Perspective on the G20 and the BRICS”, *International Organisations Research Journal*, 13(2), s. 60–75.
- Zhao, S. (2016). “China as a Rising Power Versus the US-led World Order”, *Rising Powers Quarterly*, 1(1), s. 13-21.
- Zhongying, P., Ruiping W. (2013). “China's Strategic Response to Global Governance”, 41 *China Int'l Stud.* s.129-146.